

Kristanismo kaj perforto en la historio de Okcidento

Verkis: Xabier Pikaza
Doktoro pri Biblia Teologio, Filozofio kaj Filologio

Por pli rekte centriĝi en la temo, ni situigu en la 13a jarcento, por studi kun Tomaso el Akvino la teologiajn pravigojn de la perforto: tiam Eŭropo aperas kiel kompakta kontinento, kun ties propra identeco, tiamaniere ke ĝi devas ekskludi kaj ekskludas elementojn kiuj staras kontraŭ ĝi. Mia opinie tiu estis iu necesa momento de la disvolviĝo de Eŭropo, kvankam mi pensas ke tio iras kontraŭ la evangelia esenco de la kristanismo, kiu ne ekskludas sed inkludas, ne rifuzas sed akceptas la eblajn kontraŭulojn. En tiu ĉi momento de firmiĝo, kiam Eŭropo sin sentis forta kiel kristana, ĝi forpulis de sia sino la disidentojn kaj kontraŭulojn, por pli bone identigi sin mem.

Tiusence, almenaŭ en la katolika eklezio, ni daŭre vivadis ĝis la 20a jarcento (2a Vatikana Koncilio) ene de iuj mezepokaj koordinatoj. Sankta Tomaso supozas ke la fido estas iu libera akto, tiamaniere ke ĝi ne povas esti trudita. Sed, samtempe, ĝi havas ian socian enhavon kaj laŭ tio, en iu kunteksto de kristaneco, povas iamaniere esti trudita perforte, tiel aperante kiel principo de perforto.

Ĉi tiu estas iu mezepoka doktrino, sed ĝi estis preskaŭ teologia regulilo kaj en la katolika vidpunkto de Eŭropo ĝis meze de la 20a jarcento (2a Vatikana Koncilio). Tiu doktrino antaŭsupozas ke la fido estas ia libera donaco kiun oni ne povas nek devas altrudi per la forto al la nekredantoj (ne kristanoj). Sed ĝi havas ankaŭ ian socian aspekton kaj tial la kristanoj povas uzi kaj multfoje uzis la forton ne nur por sin oponi al la persekutantoj de la kredantoj, sed ankaŭ por disvastigi la fidon kaj, ĉefe, por subteni ĝin, tie kie ekzistis risko je apostateco aŭ forlaso el ĝi.

Tiu ĉi vidpunkto esprimas la teologian identiĝon de Eŭropo, kiu baziĝas en la kristanismo, sed kiu strukturigas en iu kunteksto kie la religio fariĝis ia *spirita povo* kiu influas decidmaniere sur la *politika povo*, eĉ se ambaŭ povoj ne plene kunfandiĝas.

Tiel oni skizas ian unuigan kaj hierarkian vidadon de la realaĵo, kie tiuj kiuj volas esti perantoj de la evangelio de Jesuo (Papo kaj episkopoj)

prenis la spiritan povon kaj ekde la pinto superregas (aŭ volas superregi) la ceterajn povojn, dirante al la politikistoj-militistoj tion kion ili devas fari. Tiamaniere, la fido (kiu en si mem pretendas sin teni en ia mistika tereno, preter la ekstera perforto) fakte restis interne ligita al la politiko, realigante pere de ĝi egan perforton.

Supozeble tiamaniere la perantoj de la Eklezio (portantaj ian *spiritan glavon*, tio estas, ian sakramentan povon) povas gvidi kaj gvidas, ekde supre, kun supera saĝeco, tiujn kiuj plenumas la politikan povon. Tiele la eklezia povo estas konceptata kiel glavo, tio estas, kiel praktikado de reala suvereneco, kapabla distingi (dividi) kaj puni la homojn ekde la spirita tereno, por tiele gvidi, ekde sia alteco, la portantojn de la politika-milita glavo.

La «spirita glavo» de la eklezio regas super la materia glavo de la reĝoj kaj la soldatoj, al kiuj ĝi devas provizi la normojn de ties agado, por ĉies bono (de la politikistoj kaj la soldatoj mem). Ni havas, do, du glavojn, sed iun super la alia. La *klerikoj*, perantoj de la Eklezio, ne povas batali per si mem, nek mortpuni iun ajn (kvankam multfoje faris tion). Tamen, ili povas fari ion pli grava: ili ne mortigas, sed diras kiujn oni devas mortigi favore al la fido; ili ne batalas (principe), sed diras kontraŭ kiuj oni povas kaj oni devas batali, proklamante krucmilitojn, kaj juĝante herzulojn, transdonante ilin al la sekulara brako, por ke ĉi tiu plenumu tion kion diras la eklezio, por ke tiu faru sianome la militojn kaj oni mortigu laŭ ĝia konsilo, la kontraŭulojn de la fido. Tiamaniere, la glavo de la perantoj de la fido, ne estante ĝi mem militista, gvidas la militistojn kaj la politikistojn, por ke ili metu sian perforton «serve de la fido». La Eklezio venis prezentiĝi kiel supera arbitracianto kiu difinas kaj gvidas ekde sia privilegio la disvolviĝon de la ceteraj planoj de la socio, la politika-milita kaj la ekonomia-labora, laŭ la mezepoka skemo de la tri povoj (klarikaro, nobelaro, laboristaro).

Laŭ principo, la kristana fido devas disvatiĝi sen ekstera perforto ĉas apartenas al la tereno de la

persona memdecido. Kaj tiele okazis ĝenerale dun la unuaj tri jarcentoj de la historio de la kristanismo, kiu devis vivi, sin teni, kaj disvastiĝi, en iuj leĝaj kaj politikaj cirkonstancoj malfavoraj. La unua misio de la kristanismo plenumiĝis “sen glavo”, eĉ pli, subriske de la glavo de la romia imperio. La fido kaj glavo apartenas al malsamaj niveloj, ĉar temas pri malsamaj niveloj anstataŭ malsamaj povoj tial ke la evangelio ne povas esti interpretata kiel povo en la socia kaj politika signifo de la termino.

Sen glavo nek leĝo. La kristanoj kreas iun ordon je bonvolo, sen perforto (Epistolo al la romianoj ĉapitro 12, versaĵoj 9 al 21): *9 Via amo estu sen hipokriteco. Abomenu tion, kio estas malbona; algluiĝu al la bona... 14 Benu tiujn, kiuj vin persekutas; benu, kaj ne malbenu. 15 Ĝoju kun ĝojantoj, ploru kun plorantoj. 18 Se estos eble, restu pacaj viaparte kun ĉiuj homoj. 19 Ne venĝu vin, amataj... 20 Sed se via malamiko malsatas, donu al li manĝi; se li soifas, donu al li trinki; ĉar tion farante, fajrajn karbojn vi kolektos sur lia kapo. 21 Ne venkiĝu de malbono, sed venku malbonon per bono.* (Romianoj 12, 9-21)

La kristanoj vivas ene de politika sociordo (leĝa kaj ekonomia) difinita de iu leĝo kiu uzas la glavon.

1 Ĉiu animo submetiĝu al la superaj aŭtoritatoj, ĉar ne ekzistas aŭtoritato, krom de Dio; kaj tiuj, kiuj ekzistas, estas starigitaj de Dio. 2 Tiu do, kiu kontraŭstaras al aŭtoritato, rezistas al la ordono de Dio; kaj tiuj, kiuj rezistas, ricevos juĝon. 3 Ĉar regantoj estas teruraĵo ne al la bona agado, sed al la malbona. Ĉu vi volas ne timi aŭtoritatulon? faru bonon, kaj vi havos de li laŭdon; 4 ĉar li estas servanto de Dio al vi por bono. Sed timu, se vi faras malbonon; ĉar ne vane li portas la glavon, ĉar li estas servanto de Dio, venĝanto por kolero kontraŭ tiu, kiu faras malbonon. 5 Sekve estas necese submetiĝi, ne nur pro la kolero, sed ankaŭ pro konscienco. 6 Ĉar pro tio vi ankaŭ pagas tributon, ĉar ili estas servantoj de Dio, klopodantaj por ĉi tio mem. (Romanoj 13, 1-6)

Paŭlo ne starigas sur tiu kampo iun ajn hierarkion laŭ la linio de la sistemo, ĉar ambaŭ niveloj lokiĝas en malsamaj terenoj: nek la eklezio sin metas supre (instruante la ŝtaton), nek la ŝtato povas pleniĝi ĉion (trudante sian vidpunkton al la eklezio). Ĉi tio signifas ke ambaŭ institucioj devas akcepti sian propran limon, ene de plurala mondo. 1. La ŝtato devas rezigni sian diecon, t.e. sian deziron je absoluta kontrolo. 2. La eklezio

devas rezigni sian deziron strukturiĝi kiel povo, kiel institucio kiu uzas propran aŭ ŝtatan perforton por plenumi siajn celojn. Tia estis la intenco de Paŭlo, sed la historio disvolviĝis alimaniere, tiel ke (kontraŭ la doktrino de Tomaso el Akvino kaj la mesaĝo de Paŭlo) fakte, oni uzis la perforton por disvastigi la fidon.

Papo kaj episkopoj prenis la spiritan povon kaj ekde la pinto superregas la ceterajn povojn, dirante al la politikistoj-militistoj tion kion ili devas fari.

La kristanismo konservis la Paŭlan idealon laŭlonge de preskaŭ tri jarcentoj, ne celante fariĝi iu povo antaŭ la imperio, nek serĉi leĝajn spacojn for de la superreganta socia ensemblo, sin bazante nur sur sia “homa vero”, serĉante nur la eblecon oferi sian sperton de graco kunhavita ene de mondo kiu emis fariĝi perforta.

Siaflanke, la romia ŝtato, emis diigi sin, sed iompost-iom perdadis sian identecon socian kaj eĉ la militistan, tiel ke ekde la 4a jarcento troviĝis senforto antaŭ la kristanismo.

La vera problemo prezentigis poste, kiam la imperio, ŝanĝiĝinte la cirkonstancoj kaj rekonante la fiaskon de sia politiko de religia absolutismo, ne nur toleris la kristanismon (Konstanteno, Edikto de Milano), sed igis ĝin la oficiala religio. Tiamaniere, la kristanoj restis sub la protekto kaj la defendo de la imperiestro (Teodozio: jaro 380), kiu fariĝis, fakte, la garantianto de la vivo kaj la posedaĵoj, de la agado kaj la doktrino de la eklezio. De tiam, forlasante la skemo de separiĝo kiun proponis Sankta Paŭlo, stariĝis iu statuto de reciproka interligado, tiamaniere ke la ŝtato fariĝis oficiale kristana kaj la eklezio fariĝis imperi(ism)a (alprenante por sia institucio kaj disvastiĝado la uzojn kaj kutimojn de la imperio

mem). La ŝtato bezonis la eklezion por pluteni kaj plenumi siajn funkciojn kiel ŝtato. La eklezio apogis sin sur la ŝtato por disvastigi siajn pretenditajn evangeliajn idealojn.

Tiu estis agado de reciproka cedo, de reciproka febleco. La ŝtato malfortiĝis multege bezonante la Eklezion. La eklezio malfortiĝis kaj perdis grandparton el sia identeco apogante sin sur la ŝtato. Vere, la Imperio kaj la postaj regnoj alprenis kristanajn elementojn, kiuj tre gravis por la sekvinta kulturo de Eŭropo, tiel en la tereno de la interna libereco kiel de socia justeco, submetante sin tiele al iu tipo de kristana povo. Sed eble kiu plej ŝanĝiĝis estis la Eklezio, kiu alprenis aspektojn de la povo politika-militista, ideologia kaj ekonomia kiuj la Apokalipso (Apokalipso ĉapitroj 13, 14 kaj 17) prezentis kiel komponaĵoj de la besto kaj la prostituitino.

Koncilio de Niceo, jaro 325

Verdire, multaj kristanoj sin oponis al tiu unua pakto eklezio-ŝtato, sed la ensemblo de la eklezio kaj la ŝtato akceptis ĝin: la imperiestroj tial ke konvenis al ili ĉar tiel ili povis fariĝi ne nur protektantoj, sed ankaŭ gvidantoj de la eklezio, investitaj jam de iu vera dia povo, tiamaniere ke la kronado kaj/aŭ sankt-oleado de la imperiestroj kaj la reĝoj estis interpretitaj kiel vera kristana sakramento; la episkopoj (kaj en Okcidento la Papo de Romo) ĉar tiel ili ricevadis iun povon kaj povis uzadi ĝin favore al la «kristanismo». La fido daŭre estis konsiderita kiel Dia donaco, ligita al la libera elektado de la kredantoj, tiel ke principe oni povis altrudi al neniu. Sed en la praktiko la separiĝo kiu estis postulinta Paŭlo (kaj Jesuo en Marko, 12,17) rezultis io nebla en tiaj cirkonstancoj.

Esta bone ke la imperio garantiu la pacon por la eklezio (kaj por ĉiuj kulturaj, sociaj kaj religiaj institucioj); estas bona la tolero. Sed pli bone estus ke la paco estus postulinta nenian ajn kompenzon: ke la imperiestro ne estus intencinta gvi-

di la eklezion, kiel reale okazis, invokante sian propran sanktan aŭtoritaton, kiel peranto de Dio; kaj ke la eklezio estus ricevinta nenium ajn privilegion aŭ povon kiun la imperiestro oferis al ĝi (ekde la Koncilio de Niceo, jaro 325, kie Konstanteno aperas kiel gastiganto kaj arbitracianto inter la episkopoj).

En tiu ĉi kunteksto oni komprenas la novan formon disvastigadi la kristanan fidon. De la momento kiam la eklezio kaj la ŝtato interligiĝas kvazaŭ ili estus du komplementaj manifestiĝoj de la sama Dio, granda parto el la konvertiĝoj al la kristanismo okazis rezulte de iu tipo je socia premo aŭ perforto. Tiamaniere, la episkopoj fariĝas alt-ranguloj de la imperio, tiel ke la eklezio fariĝas parto el la socia teksaĵo de la povo, komprenante ĝin en la hierarkia senco. Tiele komenciĝis esti malfacila vivi kiel civitano de la imperio ne estante kristano. Komprenoble, multaj paganoj konvertiĝas pro la sociaj kaj kulturaj profitoj kiujn alportas esti membro de la oficiala eklezio. En ĉi tiu kunteksto, kune kun la logika premo de la medio, kie la kristanismo fariĝas ne nur profito, sed preskaŭ socia neceso, aperas la unuaj konkretaj kazoj de perforto, influitaj de la fido.

Komprenoble, en tiu kadro, fariĝis fundamenta la **politika povo (la socia povo) de la episkopoj**, kiuj tiamaniere aperas ne nur kiel perantoj de la evangelio, sed kiel garantiantoj de la politika ordo. Sendube ili multfoje ekzercis sian aŭtoritaton tre pozitive, humanitare, ĉar ĝenerale ili estis la solaj kiuj povis garantii iun tipon je socia ordo kaj justeco en mondo ŝanĝiĝanta, kie la falo de la imperio kaj la invadoj de la “barbaruloj” kreis grandajn pov-mankojn aŭ, eble pli ĝuste, mankon de socia ordo.

Post la ruino de la imperio en Okcidento (en la jaro 476), komenciĝas nova epoko de disvastiĝo de la eklezio (provizore ni flankenlasas la parton de la Bizanca imperio), tiel ke la latina kulturo eniras kun la kristanismo en lokojn kie la Romia imperio ne estis alveninte aŭ ne estis atinginte intense enradikiĝi.

La konvertiĝo de Norda Eŭropo al la Kristanismo konstituas iun gravegan kulturan kaj socian faktan, tiamaniere ke ni povas diri ke la «mallumaj jarcentoj» kiuj sekvis por la ruino de la Romia Imperio kaj antaŭis la ekaperon de MezEpoko, la Eklezio agadis kiel baza socia kaj kultura faktoro. Sen tiu laboro de la eklezio oni ne povus paroli pri Eŭropo. Sed temas pri laboro kiu ne estis evangeliiga aŭ, pli ĝuste, evangelia, sed ankaŭ politika kaj socia, perfort-tipa. Eble, la portantoj de la kristana fido foje estis malpli per-

fortaj ol la perantoj de la pagana soci-ordo. Sed, sendube, ankaŭ ili estis intense perfortaj: ili disvastigis la fidon helpe de la politika kaj socia perforto de la nova kulturo.

Laŭ tiu linio situigas kaj antaŭeniras granda parto el la konkerado kaj evageliigado de Ameriko, kiun iuj hispanaj historiistoj taksis, triumfmaniere, asertante ke ĝi estis la plej granda kristana laboro post la Redempto fare de Kristo. La hispanaj misiistoj de Ameriko (kaj iusence ankaŭ de Afriko kaj Azio) uzis la glavon (de la perforta konkerado) por disvastigi la fidon. Evidentas ke la hispana konkero de granda parto de Ameriko, kun la posta apero de la amerikaj ŝtatoj, ekde Meksiko al Ĉilio, ekde Peruo al Brasilo, enhavas kulturajn kaj sociajn valorojn kaj ankaŭ grandajn misagojn. Unue, la katolika eklezio pravigis kaj promociis tiun perfortan konkeron kaj koloniigon kun iu religia celo, konsiderante ĝin kiel ilo por la etendiĝo de la kristana fido. La papoj, kaj kun ili episkopoj kaj “kristanaj” reĝoj, estis plenkonvinkitaj pri tio ke por propagadi la evangelion estis bona kaj deca la milita perforto (konkero kiel sankta milito). Vere, estis momentoj kiam la misiistoj agadis sen la apogo de la glavo, tio estas, la povo de la reĝoj kaj de la konkerantoj, sed temis nur pri marĝenaj kazoj kaj dum malmulte da tempo. Ĝenerale, kaj kun la aprobo de la papoj, la evangeliigado (kiu devintus esti signo de pura bonvolo, sen politikaj altrudoj) disvolviĝis sub la apogo (la protektorato) de la reĝoj, kiuj elektadis la episkopojn kaj sendadis la misiistojn kiuj estis implikitaj en iu sankta konkerado (kontraŭkristana!).

Estas evidenta ke ni ne povas prijuĝi la pasintecon. Sed ni povas kaj devas deklari, ekde nia perspektivo, ke tiu pasinteco ne estis tre kristana, en la radikala senco de la vorto: profiti la militistan konkeradon por disvastigi iun pretenditan evangelion de bonvola libereco inter gentoj de malsupera kulturo ne ŝajnas respondi al la mesaĝo de Jesuo. Hodiaŭ. Ni povas deklari ke, se la celo ne pravigas la rimedojn, en la fundo de tiu unua evangeliigado de Ameriko enestis iu origina peko de perforto.

La 12a jarcento estis komenciĝinta post la **unua krucmilito** (1095-1099) kaj la konkero de Jerusalemo (jaro 1099) kaj finiĝis kun la refalo de la antikva urbo sub la povo de la muzulmanoj (jaro 1187). Ankaŭ ne estis aperintaj la t.n. nacia ŝtatoj, nek ekzistis iu socia strukturo sendependa de la religia.

Tiam estis **kristanaro**: regnoj, princlandoj, teritorioj kiuj ĉirkaŭis kelkajn centroj de politika in-

fluo kaj ĉefmaniere ĉirkaŭ la Papo. En la Nordo kaj Oriento restis ankoraŭ popoloj kiuj ne estis bone kristanigitaj, sed ili konstituis neniun danĝeron: iom post iom ili estis enirantaj en la kristanan unuecon de Okcidento. Oriente troviĝis la ortodoksoj de la Bizanca imperio (kaj Rusujo). Teorie ili estis aliancanoj, sed ilia propra socia kaj religia evoluo apartigadis ilin el la korpo formita ĉirkaŭ la Papo.

La 12a jarcento estis komenciĝinta post la unua krucmilito (1095-1099)

Tiamaniere, por iuj **la eklezio** identiĝis kun la okcidenta kristanaro kaj ekster ĝi (ekstere de la areo signita de la bona fido) staris **la aliaj, la malfideluloj**, tio estas, la muzulmanoj, preter iu linio kiu komenciĝas Ŭeste (Hispanio), trairas la centro de la Mediteraneo kaj alvenas oriente al Egipto, Palestino, Sirio, Mozopotamio. La mondo ŝajnas rompita en du duonojn interfrontitajn en dura milito kiu tiam komencis esti konceptita kiel sankta. La unuaj kristanoj estintis malamikoj de la milito, tiel ke ili promociadis sian fidon pere de la vorto kaj viv-ekzemplo. Sed ekde tiu momento kiam kristaniĝis, tiel la imperio kiel la regnoj de okcidento ili emis identigi la kristanan fidon kun sia propra politik-socia strukturo. Tial ili pensis ke ilia militado kontraŭ la paganaj “barbaruloj” estis bataloj favore al la fido, do la milito komencis esti rigardata kiel iu permesita kaj eĉ religia fakto: Ĝi protektadis la kredantojn antaŭ la danĝero kiun signifis la malfideluloj.

En la sama skemo de perforto, kun elementoj pli proksimaj al la Antikva Testamento hebrea ol al la mesaĝo de Jesuo kaj la nova judismo, jam moviĝadis la muzulmanoj, kiuj konceptadis kaj

praktikadis la militon kiel ilo de konkero kaj kredo-ekspansio, en formo kiu konstituus minacon por multegaj kristanoj, ekde Hispanio ĝis Bizanco. De homa vidpunkto, kompreneblas ke tiu pretendita muzulmana minaco vekus ian mimetisman kristanan respondon, de krucmilito aŭ *sankta milito*. La kristanoj, tre konsciaj pri si mem, volis trovi sian fonton en la tero kie naskiĝis ilia fido, Jerusalemo, por respondi tiamaniere la Dian alvokon pere de la milito. Vere, ili ne forgesis la misiistan postulon: ili sciis ke la mesaĝo de Jesuo devas esti devastigita en momentoj de paco, pere de la vorto; sed ili pensis ankaŭ ke tiu mesaĝo troviĝis subdanĝere de la muzulmana forto kaj tiel ili voli defendi ĝin per iu supera kristana forto.

Laŭ tiu vidpunkto, la unua kaŭzo kaj kialo de la milito estas religi-tipa: la defendo de la fido, objektive interpretita, tio estas, kiel protektado de *la aferoj de Dio*, tio estas, de la establita eklezio, de sia kulto-libereco, ktp. La fido fariĝis, laŭ tio, iu socia institucio, iu origina valoro, prioritata eĉ al la vivo, la posedaĵo, la familio kaj la patrujo, ĉar en la kristana fido baziĝas kaj ĉerpas signifon la ceteraj valoroj de la persona kaj socia vivo de la kredantoj. La milito kiu aperas tiele, fido-defende, oferas ian "simetrian" perforton, ĉar oni supozis ke ankaŭ la *malamikoj de la katolika fido* uzis saman militon.

Ĉio-ĉi situigas nin antaŭ iu tipo je religiaj militoj, en kiuj iuj aperas kiel amikoj de Dio kaj aliaj kiel Liaj malamikoj, laŭ la vidpunkto de ĉiu el ili. Ekzistas, do, ia simetrio inter ambaŭ flankoj. Unu sama milito povas esti sankta iusence por la muzulmanoj (imitantoj de la militista Ma-

hometo) kaj sankta alisence por la kristanoj, kiuj ŝanĝas la sencon de la kruco (kiu signifas lasi sin mortigi favore al la aliaj) kaj igas ĝin (kun la beno de ekleziuloj kaj papoj) standardo de iu perforto «evangelia», asertante ke la apostoloj mem kiel Sankta Jakobo batalis kaj batalas nome de Kristo kontraŭ la muzulmanoj. Ĉi tiu estas la loko kie oni pli klare esprimis la militan perforton ligita al iu formo interpreti la kristanan fidon.

La nuntempa kristana leĝaro, prezentata de la *Katekismo de la Katolika Eklezio*, ne defendas eksplicite la sanktan militon, fido-defenda, laŭ la mezepoka tradicio, tamen ĝi daŭre akceptas la koncepton de justa milito, kiun oni povas kaj devas proklami kaj realigi pro du kialoj tre konkretaj, unu el kiuj situigas nin tre proksime de la sankta milito fido-defenda.

Verdire, la nuntempa Kodo pri Kanona Rajto tre pritaksas la gravecon de la biblia kaj kristana sperto de la martiriĝo, interpretita kiel suprema atesto de la fido. Sed, samtempe, ĝi supozas ke ekde la momento kiam la kristanoj konstatas ke ili kapablas malhelpi la perfortigon de la homaj rajtoj, ribelante kun armiloj kontraŭ tiuj kiuj sin oponas al la religia libereco, ili povas kaj devas tion fari.

Laŭ tio, ŝajnas ke la martiriĝo restas por situacioj kiam oni ne povas agadi alimaniere (cirkonstancoj de granda malsupereco de socia kaj militista vidpunkto). Sed tie kie oni povas eviti, ribelante kun armiloj, la martiroj povas fariĝi soldatoj, ne por defendi la fidon mem (ne ekzistas sankta milito), sed, jes ja, por defendi la liberecon esprimi la fidon. Tio signifas ke la Katekismo daŭre defendas iun tipon je justa milito, laŭ la kristan-

ismo, iu milito por la defendo de la grandaj valoroj de la homa vivo, inter ili la religia libereco. Por la nekapabla venki, restus la martiriĝo. Por la venko-kapablaj, superante tiele la piedpremadon, oni defendus la sanktan militon.

Eblas tio ke inter la instigo al la martiriĝo kaj la defendo de la justa milito (en la kazo ke ĉi tiu povus esti sukcesa), ekzistus kontraŭdiroj kiujn la Katekismo ne sukcesis sufiĉe kontempli. Ŝajnas ke, tiukaze, samkiel en kio koncernas al la

socia subpremo kaj la malliberujo, tiu ĉi Katekismo situigas en la nivelo de reciproka puno, tio estas, perforta alfrontiĝo kontraŭ la perforto. Vere, la rezistorajto troviĝas inter tiuj kiujn Paŭlo akceptus por la ŝtato kiu portas la glavon (Romianoj 1, 1-7). Sed temas pri rajtoj de la civila socio, ne de la eklezio nek de la kristanoj (kiuj devas vivi laŭ la Prediko sur la monto: «tamen mi diras al vi: ne rezistu kontraŭ la malbono»).

Sed jam ni vidis ke la nuna situacio situigas nin en la plano de la reciproka puno.

La Eklezio konsideras sin kapabla asigni al la civila povo la rajton je perforta subpremo de la perfortantoj (uzante la malliberejon kaj eĉ la mort-punon). Ĝi koncedas ankaŭ la **milito-rajton**, por sin oponi tiamaniere al la agresantoj kaj, inter ili, al tiuj kiuj neas la religian liberecon. Vere, la eklezio ne volas militi, sed koncedas al la civila povo la rajton (kaj la devon) militi, por tiel defendi la valorojn kiujn ĝi proklamas. Ni ne troviĝas malproksime el la vidpunkto de Bonifaco la 8^a, **Unam santan**, nek el la spirito de la

Donaco de Konstanteno, ĉar la eklezio “koncedas al la ŝtato la moralan povon de la perforto”.

Tiu ĉi vidpunkto povas esti perfekta en la jura aŭ leĝa tereno, en la marko de la civilaj povoj, sed eble ne povas (nek devas) esti defendata ekde iu kristana perspektivo, ĉar la kristanismo, esence, ne povas sin turni al la ŝtata povo por ke ĉi tiu garantiu perforte la religian liberecon.

Nu, superinte iun kelkjarcentan “antaŭjuĝon”, la

Katolika Eklezio malkovris kaj proklamis en la 2^a Vatikana Koncilio la originan valoron de la religia libereco, ligita al la naturo mem de la religio kaj la fido. Tiucele estis necesa iu longa procezo, ankoraŭ daŭranta, ĉar la formala libereco ne sufiĉas, sed estas necesaj tiuj kondiĉoj kiuj ebligas la disvolviĝon de la persona kaj komunuma fido en libereco.

Ni vidis la tri bazajn terenojn kie la klasika doktrino de la katolika eklezio fakte pravigis la perforton, almenaŭ ekde la 13a jarcento: por disvastigadi la fidon,

por defendi la fidon kontraŭ ĝiaj eksteraj malamikoj (krucmilitoj) kaj por konservi la fidon de la kredantoj (inkvizicioj). En ĉiuj ĉi kazoj, la fido aperas kiel objektiva valoro, kiun oni povas promocii kaj subteni pere de iu tipo je altrudo aŭ milito, ene de iu mezepoka vidpunkto pri la vivo. Tiamaniere strukturiĝis, sur kalkulo je perforto, la kristana mezepoka identeco de Eŭropo kiu, iusence, daŭre influis ĝis la nuntempo (almenaŭ inter multaj katolikoj, kaj eĉ en la oficiala vidpunkto de la Roma hierarkio).